

УДК: 631.95. 332.12

Тимчишин О.Р., науковий співробітник, **Магас Л.М.**, науковий співробітник©
Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН, с.Оброшине

РОЛЬ ПРІОРИТЕТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Проведено аналіз основних законодавчих актів та програмного забезпечення стосовно екологічної політики у контексті перспектив сталого розвитку сільських територій.

***Ключові слова:** антропогенне і техногенне навантаження, екологічна політика, екологічне законодавство, екологічні програми, сільські території,*

Постановка проблеми. Ринкові трансформації в самій своїй суті передбачають сталий розвиток економіки країни, необхідність якого обумовлюється існуванням світових тенденцій (негативних явищ), які пов'язані із науково-технічним прогресом та існуючим кризовим станом земної біосфери, значним зниженням її відновлюваних, відтворювальних і асиміляційних можливостей внаслідок надмірних антропогенних навантажень на природу.

Євро інтеграційна спрямованість зовнішньої політики України та реалізація курсу на членство у СОТ обумовлюють якісно новий рівень соціальних-економічних стандартів у розвитку сільських територій. Оскільки останні є "ресурсною базою розвитку сільського господарства" [1] і невід'ємною складовою сталого їх розвитку, зокрема, є екологічна, тільки високоефективне використання природних ресурсів на основі раціонального і еколого безпечного господарювання може забезпечити отримання конкурентоспроможної продукції сільського господарства та підвищення соціального рівня життя населення.

Аналіз останніх публікацій. Екологічним проблемам розвитку сільських територій та ефективному використанню їх природно-ресурсного потенціалу присвятили свої праці: Лісовий А.В., Попова О.М, Прокопа І. М., Саблук П.Т., Трегобчук В.М., Хвесик М.А., Ходаківська О.В. і ін.

У зв'язку з високим антропогенним і техногенним навантаженням на навколишнє природне середовище, яке в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу, для стабілізації і покращення стану навколишнього природного середовища та гарантування екологічно безпечного природного середовища для здоров'я і життя людей необхідна інтеграція екологічної політики і політики соціально-економічного розвитку. Тому, метою статті є аналіз та виділення основних пріоритетів у екологічній політиці в контексті імплементації їх у стратегію сталого розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу. Аналіз законодавчих актів з питань екологічної політики свідчить про створення в Україні досить розвинутого й

© Тимчишин О.Р., Магас Л.М., 2012

розгалуженого екологічного законодавства, що за структурою становить ієрархічну систему нормативно-правових актів, які регулюють різноманітні суспільні відносини щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки. За роки незалежності практично створено нове природоохоронне законодавство, яке включає Земельний (1992), Лісовий (1994), Водний (1995) кодекси та Кодекс про надра (1994), закони України “Про охорону навколишнього природного середовища” (1991), “Про зону надзвичайної екологічної ситуації”, “Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру” і “Про об’єкти підвищеної небезпеки” (2000), “Про екологічний аудит”(2004), “Про органічне виробництво” (2011р).

Ключовим у системі екологічного законодавства України є Конституція України, положення якої спрямовані на підвищення до конституційного рівня юридичної сили низки ключових еколого-правових норм. А саме, ст. 50 Основного закону закріплено право громадян на безпечне для життя і здоров’я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. При цьому широкому спектру конституційних прав громадян повинен відповідати конституційний обов’язок не заподіяти шкоди природі, та відшкодовувати надані їй збитки. Статті, що регулюють питання екологічної безпеки і раціональне використання природних ресурсів (ст. 13, 14, 16, 92, 85, 196).[2].

Прийнятим у 1992 р. Земельним кодексом визначено у Гл. VI, VII Ст. 162-171 основні положення щодо охорони земель та Ст. 173-209 про управління у галузі використання і охорони земель та Гл. VIII – відповідальність за порушення земельного законодавства [3], окремі аспекти екологізації сільського господарства окреслено у Законі України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року”, де визначено пріоритетність агропромислового комплексу у розвитку національної економіки та серед шляхів реалізації основних пріоритетів аграрної політики в т.ч. є запровадження ефективної системи охорони родючості ґрунтів та системи моніторингу ґрунтів, проведення суцільної агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення. [4]

Головний серед екологічного законодавства є Закон “Про охорону навколишнього середовища”, прийнятий у 1991р., (з внесеними упродовж 1992-2002р. змінами і доповненнями), де визнано охорону навколишнього середовища неодмінною умовою сталого розвитку і серед основних принципів охорони навколишнього природного середовища вказано - пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов’язковість додержання екологічних стандартів, при здійсненні господарської діяльності, гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров’я людей і т.д.; визначено екологічні права і обов’язки громадян та їх захист у галузі охорони навколишнього природного середовища; визначено обов’язковість екологічної експертизи та визначено об’єкти екологічної експертизи; окреслено завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами.[5] У цьому Законі в Україні вперше було запроваджено економічний механізм природокористування та охорони довкілля, який зокрема передбачав

фінансування природоохоронних заходів, встановлення системи зборів (платежів) за використання природних ресурсів і за забруднення, лімітування використання природних ресурсів, викидів (скидів) і т. п. Законом визначено основні джерела фінансування природоохоронних заходів в Україні: Державний бюджет України, місцеві бюджети; кошти підприємств, установ, організацій; фонди охорони навколишнього природного середовища і ін. Важливою вимогою Закону було запровадження принципу цільового використання коштів, які надходять від екологічних зборів і платежів. Нині по завершенні двадцяти років відповідний економічний механізм виявив свою неефективність. Принцип цільового використання коштів, що надходять від екологічних зборів і платежів, не дотримується. Акумуляовані кошти мають складну структуру розподілу між місцевими і державним бюджетами, а також між фондами охорони навколишнього природного середовища. Відсутність ефективної системи управління в сфері охорони навколишнього природного середовища та більш повільне, ніж очікувалося, проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів в умовах зростання національної економіки призводить до збільшення рівня забруднення та зумовлює практикування колишніх, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів. Для розв'язання цих питань у 2007 р. схвалено Концепцію національної екологічної політики на період до 2020 р. [6]. Зокрема, у прийнятій Концепції, метою якої є стабілізація і поліпшення екологічного стану території держави, передбачено, що виважена національна екологічна політика, як інтегрований фактор соціально-економічного розвитку, в кінцевому рахунку приведе до впровадження екологічно збалансованої системи природокористування і забезпечення переходу до сталого розвитку економіки. Також, прийнятим у грудні 2010р. Законом України “Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року”, визначено мету, принципи, стратегічні цілі, завдання і етапи екологічної політики України [7].

Оскільки загальнодержавна екологічна політика повинна формувати і формує фундамент для забезпечення еколого орієнтованого розвитку всіх сфер економіки, для вирішення питань покращення екологічної ситуації на рівні регіону повинні відігравати регіональні програми. Зокрема, у області за період 2005-2010рр. прийнято 9 природоохоронних програм з диференціацією за роками джерел фінансування, зокрема: Регіональна програма заходів з безпечного поводження із забороненими для використання в сільському господарстві пестицидами у Львівській області на 2005-2010 роки; Програма моніторингу довкілля Львівської області на 2006-2010 роки; Програма формування регіональної екологічної мережі Львівської області на 2007-2015 роки; Регіональна програма “Питна вода України” у Львівській області на 2006-2020 роки; Програма охорони навколишнього природного середовища на 2009-2012 роки і ін., які згідно вище перерахованих нормативно-правових документів регулюють різноманітні суспільні відносини щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки у області [8]. За основної участі нашого Інституту для області розроблено “Програму розвитку села та формування самодостатніх територіальних громад на період до 2015 року”, мета якої є

забезпечення сприятливих економічних і організаційно-правових умов для розбудови ефективної економіки села, як передумови формування самодостатніх територіальних сільських громад та запровадження засад сталого сільського розвитку. Також Програмою передбачено здійснення заходів на збереження природних ресурсів, довкілля, ґрунтів, вод, екосистем, лісів, з дотриманням всіма суб'єктами принципу, згідно якого забезпечення поточних потреб не повинно перешкоджати забезпеченню власних потреб наступним поколінням.

Однак, в останні роки особливо загострилась проблема фінансування екологічних програм у регіонах країни. Вирішення цієї важливої справи практично перекладено на місцеві органи влади. Проте місцеві бюджети не мають достатніх коштів для фінансування соціальної сфери, оскільки майже всі вони дотаційні. Вже стало "нормою" недостатнє фінансування з державного бюджету екологічних програм усіх рівнів, а також інших галузевих програм, певним чином пов'язаних із охороною довкілля. Частина з них не фінансується взагалі або фінансується недостатньо (на 25–50 %). Проте, навіть при виділенні коштів на реалізацію регіональних екологічних програм, кошти або не доходять до конкретних адресатів, або використовуються на інші цілі. Хоча 17 серпня 2011 р прийнятою Постановою. № 877 було визначено передати Міністерству фінансів бюджетні призначення згідно програми 3511650 "Реалізація програм допомоги Європейського Союзу" у сумі 157,4млн.грн. для Міністерства екології та природних ресурсів для здійснення заходів щодо реалізації пріоритетів розвитку сфери охорони навколишнього середовища [9].

Висновки. Для стабілізації і поліпшення екологічного стану сільських територій, держави, необхідна виважена національна екологічна політика, як інтегрований фактор соціально-економічного розвитку, в кінцевому рахунку приведе до впровадження екологічно збалансованої системи природокористування і забезпечення переходу до сталого розвитку економіки країни.

Згідно проведеного аналізу законодавчих актів, Україна на сьогодні має законодавчо визначені стратегії екологізації розвитку базових галузей і секторів економіки. Серед правових актів регламентуючих екологічну політику, можна виділити такі основні загальнонаціональні пріоритети: раціональне використання природно-ресурсного потенціалу держави та відтворення природно-ресурсного потенціалу регіонів в т.ч.: екологобезпечне використання, відновлення та охорона земельних ресурсів; охорона атмосфери від різного роду забруднень; раціональне використання і охорона водних ресурсів; збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; розвиток природно-заповідної справи. В тому числі основні екологічні пріоритети аграрного сектора економіки: забезпечення впровадження новітніх еколого збалансованих технологій землекористування, вдосконалення системи моніторингу земель, ведення земельного кадастру та землеустрою, розробка технологій з відновлення, виведення з ріллі деградованих, малопродуктивних та техногеннозабруднених земель, застосування енергозберігаючих еколого безпечних технологій вирощування

сільськогосподарських культур, виробництво якісної, екологічно чистої продукції, і т.п.

Вважаємо, що для мінімізації негативних наслідків еколого небезпечного господарювання та для досягнення стабільних позитивних тенденцій у розвитку економіки країни і аграрного сектора зокрема, пріоритетним завданням є – запровадження екологічних принципів у стратегію економічних, соціальних, політичних реформ.

Література

1. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / І.Прокопа // Економіка України – 2007.- №6. С.- 50.
2. Конституція України //Відомості Верховної Ради України, 1996.- №30.- (ст. 13, 14, 16, 92, 85, 196). С.141
3. Земельний кодекс України /Економіка АПК, 2001.- №11.- с.39-48
4. Закон України Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 1, ст.17.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» / ВВР, 1991, N 41, ст.546)
6. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020р./ Інтернет-ресурс <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.
7. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», Інтернет-ресурс <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=2818-17>
8. Екологічний паспорт Львівської обл. (2010р.) /<http://www.menr.gov.ua/content/article/5986>
9. Постанова КМ Порядок від 17.08.2011 № 877 Деякі питання виконання Угоди про фінансування програми “Підтримка реалізації Стратегії національної екологічної політики України” / <http://www.proforg.mk>.

Summary.

Tymchyshyn O. R., Magas L. M., researchers.
Institute of Agriculture of Carpathian region NAAN

THE ROLE OF ENVIRONMENTAL POLICY PRIORITIES IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES

The analysis of basic laws and software on environmental policy in a framework of sustainable development of rural territories.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.